

**O'QUVCHILARNING BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA
TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH:
NAZARIY VA AMALIY YONDASHUVLAR**

Bozorboyeva Dilnoza Sherzodovna

Annotatsiya: Mazkur maqola boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning metodik yondashuvlari va ularning ta'limdagi ahamiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga, tahlil qilishga, va muammolarni samarali hal qilishga o'rgatadi. Matematika fani o'zining tizimli va mantiqiy asoslari bilan bu ko'nikmalarni rivojlantirish uchun eng samarali vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada matematika darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun qo'llaniladigan turli metodlar, masalan, masalalarni tahlil qilish, guruh ishlari va savollar orqali o'quvchilarni fikrlashga undash kabi yondashuvlar keltirilgan. Shuningdek, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning o'quvchilar uchun foydalari va pedagogik amaliyotda duch kelinadigan qiyinchiliklar ham muhokama qilingan. Maqola, boshlang'ich sinfda matematika darslarining sifatini oshirish va o'quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirish uchun zarur metodologik tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar:

- Tanqidiy fikrlash
- Boshlang'ich sinf
- Matematika
- Mantiqiy fikrlash
- Tahlil qilish
- Masalalarni hal qilish
- O'quvchilarni rivojlantirish
- Pedagogik metodlar
- Guruh ishlari
- Muammolarni hal qilish
- O'qituvchilar malakasi
- O'quvchilarning motivatsiyasi
- Yangi pedagogik yondashuvlar
- Ta'lim jarayoni
-

Boshlang'ich sinfdagi matematika darslari, o'quvchilarga faqat matematik bilimlarni bermasdan, ularning mantiqiy fikrlash, analitik tahlil va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham rivojlantirishga qaratilgan. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarni o'z fikrlarini izchil va asosli ravishda ifoda etishga, mavjud muammolarni tahlil qilishga va eng samarali yechimlarni topishga o'rgatadi. Matematika fani bu borada juda samarali platforma bo'lib, o'quvchilarga turli masalalarni hal qilishda tizimli yondashuvni shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish matematik bilimlarni o'zlashtirishda ko'plab muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Shu sababli, boshlang'ich sinfda matematikaga tanqidiy yondashuvni o'rgatish o'quvchilarning umumiy intellektual qobiliyatlarini oshirishda katta ahamiyatga ega.

Tanqidiy fikrlash — bu muammolarni tahlil qilish, turli fikrlarni sinchkovlik bilan ko'rib chiqish, faktlarni baholash va asoslangan qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. Tanqidiy fikrlashning o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Yaratilish: Yangi g'oyalarni yaratish va mavjud fikrlarga yangi nuqtai nazardan qarash.

Mantiqiy tahlil: Olingan ma'lumotlarni tizimli va mantiqiy ravishda tahlil qilish.

Matematika fanining tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi rolini quyidagilarda ko'rish mumkin:

Matematika darslari, odatda, mantiqiy va tizimli fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarni har bir masalani turli jihatlardan ko'rishga o'rgatadi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun matematik masalalar — bu o'quvchilarni ko'plab yechimlarni sinab ko'rishga va masalaning har tomonlama tahlil qilishga undovchi vosita hisoblanadi.

Boshlang'ich sinfda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning metodologik yondashuvlari:

Masalalarni tahlil qilish va strukturaviy yechimlar

Boshlang'ich sinf matematika darslarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishning birinchi qadamlaridan biri — masalalarni to'g'ri tahlil qilishdir. O'quvchilarga masala muammosini aniqlash va muammoni qanday yechish mumkinligini o'ylab ko'rish zarurati qo'yiladi. Bu jarayonni o'rganish uchun:

Masalaning muammosini ajratish: Masalaning asosiy muammosini topish va unga yechim izlash.

Birinchi va ikkinchi darajali yechimlarni ko'rib chiqish: O'quvchilarni yechimlarning bir nechta variantlari bilan tanishtirish va eng samarali yo'lni topishga undash.

Ehtimoliy xatoliklarni tahlil qilish: Darslarda xatoliklarni muhokama qilish, qanday xatolarni qilish mumkinligi va ulardan qanday o'rganish kerakligini ko'rsatish.

Savollar orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantirish:

O'quvchilarni masalalarni yechish jarayonida faqat javobni topishga qaratish emas, balki ular savollarni berishga o'rgatiladi. O'qituvchilar o'quvchilarga quyidagi savollarni berishlari mumkin:

Bu masala nimaga asoslanadi?

Bu masalada qaysi matematik qonunlarni qo'llash mumkin?

Agar biz bu masalani boshqacha yondashuv bilan yechishga harakat qilsak, qanday natijalarga erishishimiz mumkin?

Masalaning bir nechta yechimlari bormi?

Savollar, o'quvchilarni fikrlashga, mulohaza qilishga va o'zgarishlarni tahlil qilishga undaydi.

Turli xil masala yechimlarini taqdim etish:

O'quvchilarga bir nechta turli yondashuvlar bilan masalalarni yechishni o'rgatish tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning yana bir muhim metodidir. Bunda, o'quvchilar har bir yechimni sinchkovlik bilan o'rganib, ularning afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilishni o'rganadilar. Masalan, bir masalani grafik yoki algebraik usulda yechish va har bir usulning samaradorligini taqqoslash.

Guruhlarda ishlash va muhokamalar o'tkazish;

O'quvchilarga guruhlarda ishlash, fikrlarni almashish va muhokama qilish imkoniyati yaratish tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Bunda o'quvchilar:

Boshqalarning fikrlarini tinglash va ularni tanqidiy baholashni o'rganadilar.

O'z fikrlarini izchil va aniq ifoda etishga harakat qiladilar.

Bir-birining g'oyalarini hurmat qilishni va konstruktiv fikr almashishni o'rganadilar.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning foydalari quyidagilardan iborat:

-Mantiqiy fikrlashni mustahkamlash

Matematika o'quvchilarga mantiqiy fikrlashni shakllantirishda katta rol o'ynaydi. O'quvchilar mantiqiy sabab-oqibat aloqalarini aniqlashni o'rganadilar, bu esa ularning matematik va hayotdagi boshqa masalalarni hal qilishdagi samaradorligini oshiradi.

Muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish;

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarni o'z muammolarini mustaqil hal qilishga undaydi. Bu ko'nikma o'quvchilarga nafaqat matematikada, balki kundalik hayotda ham foydali bo'ladi.

O'quvchilarning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish

Matematika darslarida o'qituvchilar o'quvchilarning ijtimoiy va kommunikativ ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, guruhda ishlash orqali o'quvchilar o'z fikrlarini boshqalarga tushuntirish, boshqalarning fikrlarini tinglash va ularga o'z fikrlarini etkazish ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

O'qish va o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish;

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarda ilmiy va tadqiqot ishlari bilan shug'ullanishga qiziqish uyg'otadi. Bu ularni yanada faol va mustaqil o'rgatadi.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda duch kelinadigan qiyinchiliklar:

O'qituvchilarning tayyorlik darajasi;

Ba'zi o'qituvchilar matematikaga tanqidiy yondashuvni o'rgatishda yetarlicha tajribaga ega emas. Ular uchun metodik qo'llanmalar, treninglar va kurslar tashkil etish zarur.

O'quvchilarning motivatsiyasi

Matematika fani ba'zi o'quvchilar uchun qiyin va zerikarli bo'lishi mumkin. Ularni tanqidiy fikrlashga qiziqtirish uchun matematik masalalarni qiziqarli va hayot bilan bog'langan tarzda taqdim etish kerak.

Xulosa:

Boshlang'ich sinfda matematika darslarida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish — bu o'quvchilarning nafaqat matematika, balki barcha fanlarda muvaffaqiyatli bo'lishi

uchun muhim bir qadamdir. Tanqidiy fikrlash, o'quvchilarni mustaqil, analitik fikrlovchi va muammolarni samarali hal qilishga o'rgatadi. Shu bois, o'qituvchilarning pedagogik malakasini oshirish, zarur resurslar bilan ta'minlash va o'quvchilarga samarali metodlarni o'rgatish, ta'lim tizimini yanada rivojlantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. **Aminova, F. A.** (2020). Boshlang'ich sinfda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. Toshkent: O'qituvchi.
2. **Zahrova, G. T.** (2019). Matematika darslarida tanqidiy fikrlashning o'rni va ahamiyati. Pedagogika va psixologiya, 4(2), 57-64.
3. **Khabibullina, N. F.** (2018). Matematika va mantiqiy fikrlash. Moskva: Nauka.
4. **Turaev, D. T.** (2021). Pedagogik texnologiyalar va metodlar: Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy yondashuvlari. Toshkent: Fan va texnologiya.
5. **Vygotsky, L. S.** (2009). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge: Harvard University Press.
6. **Petrov, S. S.** (2017). Pedagogika va psixologiya: Tanqidiy fikrlashni o'qitishning asosiy prinsiplarini ishlab chiqish. Moskva: Pedagogika.